37e Jaargang No. 7. 22 April 1921 (14 Nisan 5681).

CENTRAAL BLAD VOOR ISRAELIETEN IN NEDERLAND.

E.B.d M.

TER GELEGENHEID VAN PESACH EN HET 250-JARIG BESTAAN DER GROOTE SYNAGOGE TE AMSTERDAM

Daniël Stalpaert, de architect der Groote en der Portugeesche Synagoge door S. SEELIGMANN.

Jarenlang stond ik voor een raadsel. Zoude werkelijk de Portugeesche Synagoge door den Mr. metselaer Elias Bouman, als architect ontworpen zijn, zooals men sedert de Castro aannam en zoude de architect van de Groote Synagoge onbekend blijven? Het eene zoowel als het andere kwam mij zeer onwaarschijnlijk voor. Beide gebouwen, die tot de mooiste voorbeelden van Nederlandschen Kerkrenaissancebouw uit 't laatste derde der zeventiende eeuw gerekend kunnen worden, hebben niet alleen typische overeenkomst, maar dragen ook het cachet van hooger architectuur dan door een overigens geheel onbekenden Mr. metselaer te zijn ontworpen.

Nadat ik dikwijls te vergeefs op het Gemeente-archief had gezocht een oplossing van dit raadsel te vinden, heb ik in Mei 1914 aldaar een antwoord gevonden, dat ik, nu het Gedenkboek van Dr. Sluys, wien ik het gevonden materiaal ter beschikking had gesteld, niet in zijn geheel bij de viering van het 250-jarig bestaan der Groote Synagoge verschijnt, in korte trekken openbaar wil maken.

Ik vond namelijk twee notarieele contracten van de **Kerkmeesteren van de hooghduitse Joden** van 28 Maart 1670, ten eersten met den mr. metselaer Elias Boumans en ten tweede met den mr. huystimmerman Gillis van Vin, van bouw en betimmering der hoogduitsche Synagoge ten overstaan van notaris J. Snel te Amsterdam gesloten. Uit deze notarieele acten, die preciese omschrijving van den bouw bevatten (de volledige publicatie ervan blijve voor het Gedenkboek, dat naar we hopen nog in zijn geheel zal verschijnen) blijkt duidelijk, dat de teekening door een ander is gemaakt en dat:

„...als dit werck opgemaeckt sal sijn, „soo sal de Hr. Daniel Stalpaert het „werck opneemen of het niet wel gemaeckt is, off yets daer noch aen „mancqueert tot dat de besteeders „haer contentement hebben."

De conclusie ligt voor de hand, dat de toenmalige stadsarchitect Daniel Stalpaert de ontwerper van het gebouw was. Verschillende gebouwen en kerken door hem gemaakt, hebben hetzelfde cachet als de twee Synagogen.

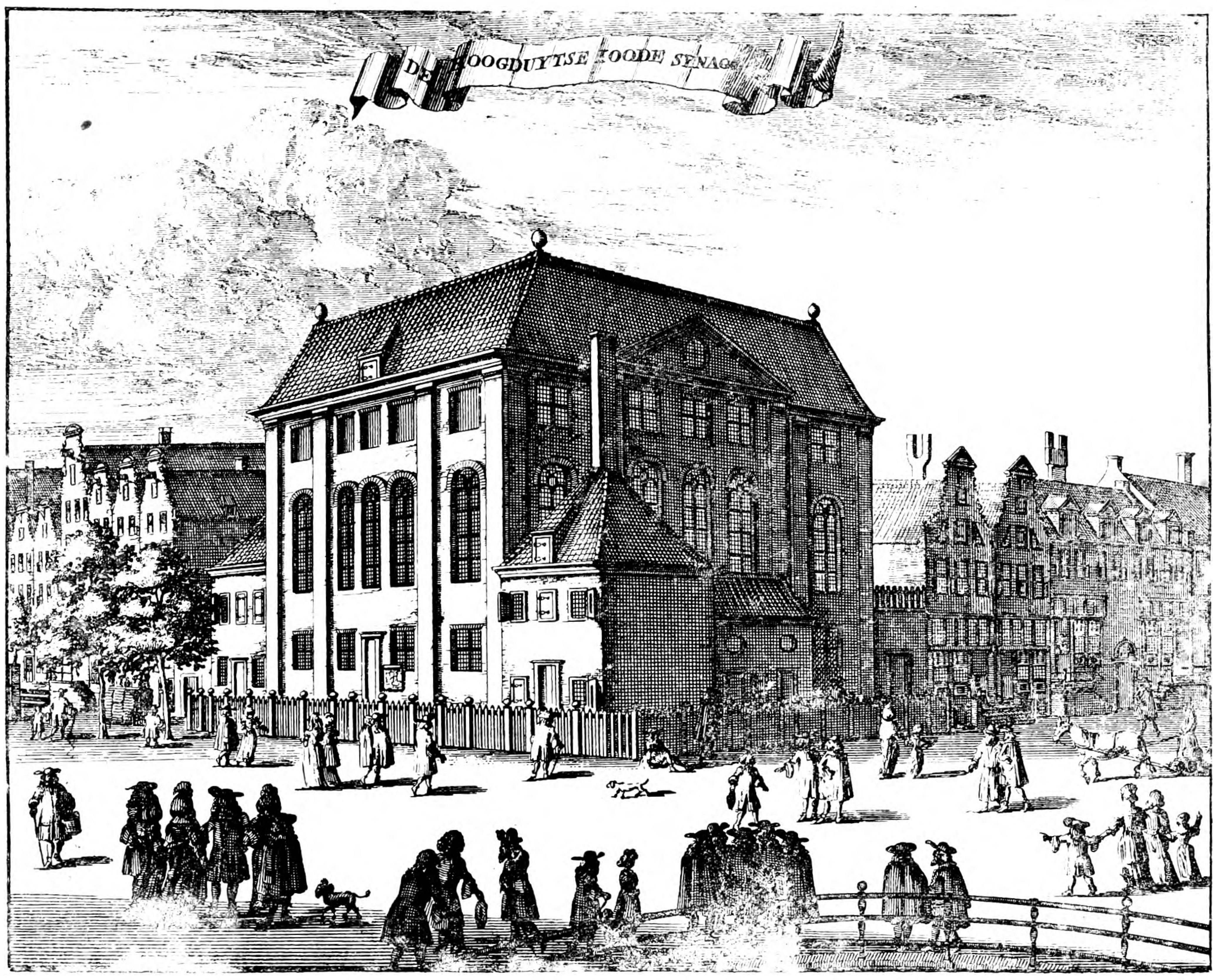

(*Voorheen*) DE GROOTE SYNAGOGE, op den hoek van de Nieuwe Amstelstraat en Deventer Houtmarkt.
(Kopergravure voorkomende in de beschrijving van Amsterdam door CASPARES COMMELIN 1691).

Zoo bijv. de kerk op het Bickerseiland en die op Oostenburg. Ik vond voor mijn hypothese nog een sterk bewijs. Op den plattegrond van Amsterdam van 1662, door Daniel Stalpaert geëtst, komt op 't exemplaar in het Gemeente-archief de Hoogduytsche en Portugeesche Synagoge voor. Deze zijn uit 1671 en 1675. De heer Gimpel, kundig bewaarder van den atlas op 't archief, heeft eenige maanden geleden in het Handelsblad „Onder den Streep", deze kaart met het jaartal 1662 om deze reden geantidateerd genoemd. Ik verklaar dit veel eenvoudiger door te zeggen, dat Daniel Stalpaert die gebouwen, die hijzelf ontworpen heeft, later op de plaat van 1662 bijgeëtst heeft en het archief-exemplaar zulk een latere staat is. Ook hiervoor vond ik een duidelijk bewijs. In de Resol. Thes. ord. 2 (1657-1664) f. 162 recto komt onder 15 November 1663 het volgende voor:

„Den architect Daniel Stalpaert sal „vereert worden de somme van driehondert vijftien Gl. tot vergoedinghe „van de oncosten bij hem gedaen tot „het maken van de grote caerte van „de uytlegginge, des so sal hij de „plaet met 't gunt daertoe behoort „voor sich houden."

Duidelijker bewijs, dat de kaart noch geantidateerd is en dat de koperplaat, die in het bezit van den architect-etser bleef, later bijgewerkt is, behoeft er wel niet te worden geleverd.

Het is naar mijn meening, daarom niet meer twijfelachtig, dat de hoogduytsche Synagoge, en ook de Portugeesche Synagoge, die eveneens door den mr. metselaar Elias Bouwman als aannemer is gebouwd, door Daniel Stalpaert als architect is ontworpen.

(*Thans*) DE GROOTE EN DE NIEUWE SYNAGOGE, op het Jonas Daniël Meijerplein.
(Pastel-teekening door MARTIN MONNICKENDAM, in het bezit van den Kunsthandel BERNARD HOUTHAKKER).

De Herdenking van het 250-jarig bestaan der Groote Synagoge te Amsterdam.

In ons vorig nummer is duidelijk en uitvoerig uiteengezet de beteekenis, welke de herdenking van het 250-jarig bestaan der Groote Synagoge alhier voor onze gemeente in het bijzonder en voor Neêrlands Jodendom in het algemeen heeft.

Wanneer men een terugblik werpt op de positie der Joden in vele andere landen gedurende de laatste eeuwen, dan is er zooveel verschil ten goede omtrent de bejegening van de in Nederland gevestigde Joden op te merken,, dat een opwekking tot dankbaarheid, een aansporing tot bewust juichen niet misplaatst mag heeten. We apprecieeren dan ook de verschillende pogingen om een waardig feest voor te bereiden, om zooveel mogelijk voor het nageslacht levendig te houden de beteekenis, die de tegenwoordige generatie hechtte aan het feit van het 250-jarig bestaan onzer Groote Synagoge met het oog op de gewichtige herinneringen aan de stichting dezer Synagoge verbonden. Het is o. i. om meer dan één reden te hopen, dat zeer velen zich opgewekt gevoelen om aan het herdenkingsfeest deel te nemen, want vooral de groote omvang der jubelende menigte verhoogt de plechtigheid.

Daarenboven vieren we het mooie lentefeest, ons Feest der Bevrijding, dat ons onwillekeurig in gedachte terugvoert naar zoo menigen tijd van ellende, maar tevens ons de heerlijke oogenblikken in herinnering brengt, die

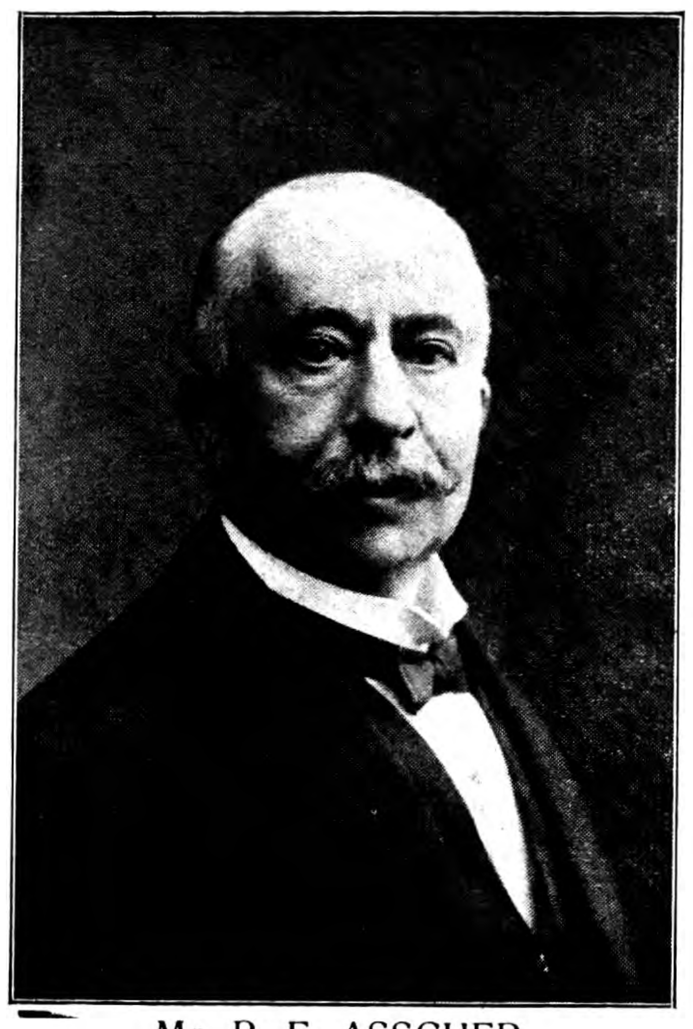

Mr. B. E. ASSCHER.

van meerdere vrijheid spraken en ons een betere belofte gaven voor de toekomst. Is er thans, voor de Joden van Amsterdam in de eerste plaats, in dit licht bezien, mooier harmonie denkbaar dan tusschen 't Feest der Bevrijding en het Herdenkingsfeest der Groote Synagoge en dus grooter vreugde dan in de aanstaande feestdagen?

Richten wij aldus aanstonds onze schreden naar de jubilaresse, bieden wij haar onder dezen indruk ons feestgeschenk aan en bidden wij, dankbaar gestemd voor de bescherming, ons door Vorstenhuis en land verleend, Gods besten zegen af voor onze gemeente en hare leiders en voor geheel Neêrland's Israël.

Ter gelegenheid van het jubileum bieden wij onze lezeressen en lezers de afbeelding van den Voorzitter van den Kerkeraad der N. I. Hoofdsynagoge, Mr. B. E. Asscher en van de Commissie van Eeredienst uit ons Kerkbestuur, de heeren L. A. Wagenaar, S. Loopuit en A. S. Veder.

UIT DE GESCHIEDENIS DER JODEN IN AMSTERDAM.

Lezing, gehouden door den heer J. M. Hillesum, Conservator der Bibliotheca Rosenthaliana, in de Vereeniging „Toutseous Chajjiem", alhier, op Donderdag 5 Nisan (13 April) j.l. in de Beurs voor den Diamanthandel.

De heer S. H. Workum, voorzitter der Vereeniging, opent de goedbezochte bijeenkomst, en begroet met groot genoegen onder de aanwezigen de heeren Wagenaar, Rodrigues Pareira en Birnbaum, resp. Rector van het N. I. Seminarium alhier, Opperrabbijn der Port. Isr. Gemeente te 's-Gravenhage, en lid van het Kerkbestuur der N. I. Hoofdsynagoge, alhier. Spr. merkt op, dat binnen korten tijd de N. I. H. het 250-jarig bestaan der Groote Synagoge hoopt te vieren. Dit feest is geen feest, uitsluitend voor de synagoge, te vieren door hare bezoekers, maar het is een feest voor de geheele Amsterdamsche Joodsche Gemeente in al hare groepen en schakeeringen. In de eerste plaats echter komen daarvoor wel in aanmerking alle scholen en vereenigingen, welke zich de verbreiding van Joodsch weten ten doel stellen. Immers, zoo lezen wij in Talmud Jeroeschalmi, dat daar 480 synagogen waren, welke elk hunne inrichting voor „Thora"-studie en eene voor Mischna en Talmud onderhielden. Men ziet dus dat het bestaan van synagogen steeds verbonden moet zijn en blijven met dat van school en „Chewro". En daarom voelt zich Toutseous Chajjiem verbonden aan de Synagoge en gevoelt zich met de N. I. Hoofdsynagoge in deze dagen in feeststemming. Het Bestuur had het genoegen en de eer, den heer Hillesum bereid te hebben gevonden om geschiedkundige bijzonderheden mede te deelen omtrent het ontstaan van onze Gemeente en den bouw der Groote Synagoge. Spr. behoeft den heer H. der vergadering niet voor te stellen; hij is ons allen bekend als iemand, die zijn sporen op het gebied zoowel van historie als van archief-arbeid reeds lang ten volle verdiend heeft en gaarne verleent de Voorzitter den spreker het woord tot het houden van zijn lezing.

De heer Hillesum, het woord bekomen hebbende, zegt tot inleiding, dat het hem veel genoegen doet in „Toutseous Chajjiem", een vereeniging, waarop de Joodsche gemeente te Amsterdam met recht roem mag dragen, als spreker te mogen optreden. Voor deze voordracht heeft hij o. m. ook gebruik gemaakt van de aanteekeningen door hem nu een tiental jaren geleden ontleend aan de archieven van de stad en van de Ned. Isr. Hoofdsynagoge. Verschillende dezer aanteekeningen heeft spr. reeds vroeger benut ter gelegenheid der zoogenaamde Herinwijding der Groote Sjoel in een opstel opgenomen in het Handelsblad van Zaterdagavond 7 Juni 1913. Alsnu tot zijn onderwerp overgaande, schetst spr. de geschiedenis van het eerste tijdperk van de gouden eeuw, het beroemdste tijdperk in de geschiedenis van ons vaderland, dat Campanus aldus bezingt:

Het puickjen van Euroop
Dat al heeft wat zij wenscht en wat
haar lust te koop,
Dat Hollandt, dat zoo mild is van de
zee ghesegheent,
Soodat haer voorspoet lijkt daarin te
zijn gheregent,
Dat Hollandt, dat daer is de handels-
vrouw in daadt,
Vanwaar de gulden son, zoo op als on-
dergaat,
De zee, die is haer schut, de stroomen
zijn haer machten,
De scheepvaart haar geweld, de handel
al haer krachten.

A. S. VEDER.

Spr. verplaatst vervolgens zijn hoorders naar het schoone en machtige Amsterdam dier dagen, schetst de aankomst der mannen (schijn-Christenen) in 1593, die aanvankelijk in Jonkerstraat, de Nes en Warmoesstraat woningen vonden en van tijd tot tijd bijeenkomen om gezamenlijk het gebed te verrichten.

Het spreekt vanzelf, dat deze vreemdelingen het gemakkelijkst in de nieuwe quartieren woningen naar hun zin kunnen vinden. Langzamerhand verhuizen zij daarheen en ontstaat er zoo vanzelf een Jodenwijk. Onder de nieuw aangekomenen bevinden zich niet alleen rijke kooplieden, maar ook mannen, die op het gebied van kunsten en wetenschappen hadden uitgeblonken. Want niet alleen om hun rijkdommen, maar ook om hun intellectueele meerderheid waren de marranen der geestelijkheid een doorn in het oog geweest.

Voor de flinke Amsterdamsche kooplieden zijn deze vreemdelingen met hun nieuwe handelsrelaties, hun groot arbeidsvermogen en hun aangeboren handelsgeest welkome gasten.

Aan den invloed van Kerk en gilden is het toe te schrijven, dat deze Joden niet vóór Juli 1619 verlof krijgen om een openbare Synagoge te stichten.

Wat er hierover te doen moet zijn geweest, bewijst het besluit door de Staten van Holland 5 maanden later genomen. Bij resolutie in dato 13 December 1619 werd door de Staten omtrent de Joden bepaald: Alle steden mogen zulke keuren maken, hetzij met hen bij den anderen te doen woonen en af te sluiten of niet, als hun belieft.

Door deze resolutie, zoo wreed voor de Joden in hare gevolgen, werden de stedelijke regeeringen oppermachtig verklaard in alle aangelegenheden hare Joodsche onderdanen betreffende. Het moet tot haar eer gezegd worden dat zij van het recht om hare Joodsche onderdanen af te sluiten nimmer gebruik hebben gemaakt.

Bij keur van 29 Maart 1632 werd den Joden officieel alle poortersnering verboden. Dat wil zeggen: het was den Joden niet toegestaan in de ambachtsgilden te worden opgenomen, om een vak uit te oefenen dat onder een gildenband stond, of openbare winckel te houden. En dat hieraan streng de hand gehouden werd bewijst een mededeeling in het resolutieboek der stad Amsterdam van 29 April 1648: „'t versoeck van Menasseh ben Israel om hier te mogen houden open winckel van Hebr. boeken is afgeslagen en ondienstig geoordeeld."

Alleen die bedrijven, welke in nauw

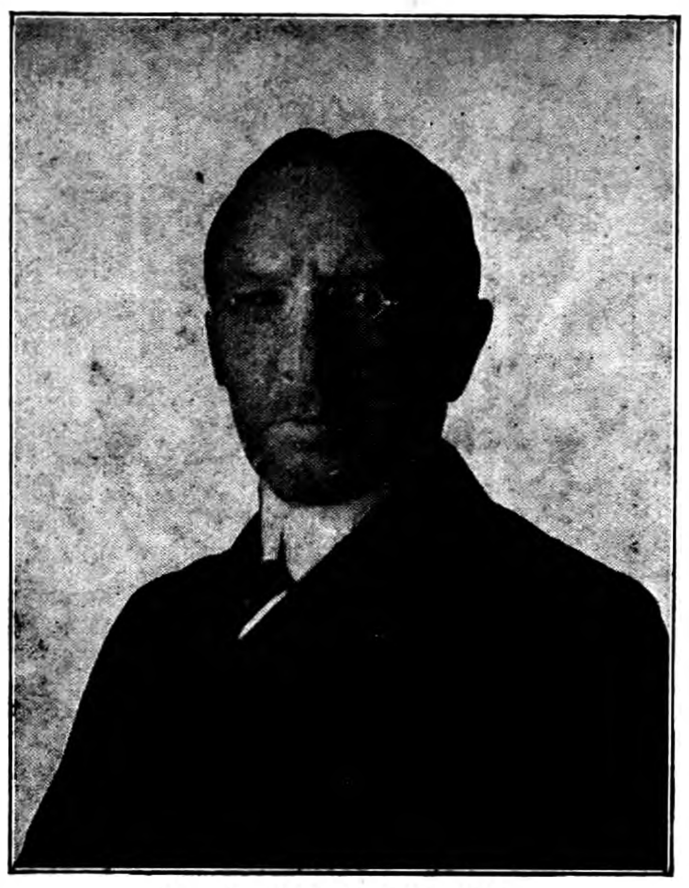

L. A. WAGENAAR.

verband met de ritueele voorschriften van hun godsdienst stonden, mochten zij uitoefenen, zooals: slagerij, poelierderij, bakkerij.

Voor de verschillende nijveren onder de Portugeesche Joden was de keur van 1632 een ware ramp, zij zou zulks vooral in de 18de eeuw nog in hoogere mate worden voor de ballingen uit Duitschland en Polen, die wel gedwongen waren om zich op den kleinhandel toe te leggen.

Alsnu schetst spreker de wordingsgeschiedenis der gemeente van de Joodsche Duitsche Natie.

In den almanak door Chajjim Drukker uitgegeven, staat hieromtrent het volgende vermeld:

Copy וכפר von Marim Maarsse ע״ה. Den Anfang von קהל אשכנזים in [illegible] אמ״ד. Wie man hat daserste Mohl מנין gemacht an ר״ד so haben sie geleent שני ספרי תורה von Portegiesen יה״ל Eines hot zugeheert an Francisco Gomes da Costa und das andere an Jitschok Moccate. Und haben מנין gemacht בבית ר״ל Ansjel Roth auf Floomburg. Er ist selbes חזן gewesen. Nitmin ו״ה וי״ב haben sie neiart מנין gemacht סוכת sein sie wieder in die Port. Sjoel gangen derweil sei kein אתרוג gehat haben. Aber doch zu zeit haben sie an שבת minjan gemacht. Ein חצי שנה dernoch sein noch ettliche אשכנזים kaan kommen. Also haben sie ein kammer geheiert zu ein ה׳ und haben gemacht ב׳ פרנסים אחד טובי Der אב״ד is ה״ה״רר משה וועד gewesen Roth חזן Jekew Bechloben un Michoël פרנסים und Gumprich Levi טובי. Das is gewesen בשנת שצו לפ״ק.

De eigenlijke gemeente-organisatie der Hoogduitsche Joden te Amsterdam kwam eerst in het voorjaar van 1640 tot stand. Het heeft den Hoogd. Joden meer moeite en zorgen gekost om tot volle vrijheid van godsdienst te geraken dan hun voornameren en rijkeren geloofsgenooten uit het Zuiden. Volgens spreker was men blijkbaar bang, dat bij een al te groote vrijheid de Joden uit het zeer naburige Duitschland, dat door den oorlog zwaar geteisterd werd, wel eens in al te groote getale het land zouden binnenkomen.

Voor de kleine gemeente blijkt geen opoffering te groot. Op 7 Augustus 1642 koopt zij reeds een begraafplaats te Muiderberg. Die offerzin blijkt ook uit den aankoop van een drietal huizen, naast de Synagoge in den gang gelegen voor ƒ 3375. In 1648 bouwt zij een nieuwe synagoge. In October 1649 vereeren Burgemeester en Schepenen deze Synagoge met hun bezoek. Als in 't jaar 1655 een paar notabelen uit Praag hierheen komen om voor hun noodlijdende geloofsbroeders gelden in te zamelen, worden geen principieele bezwaren vernomen. Er wordt flink geofferd.

Van tijd tot tijd traden rondreizende Poolsche דרשנים in de gemeente als predikanten op. Zoo lezen wij in het פנקס חשבונות van het jaar 1657:

יום א׳ ח׳ סיון תי״ז אן ב׳ פאליין דרשנים אושגעבין ו׳ זהובים ב׳ בש.

Dus op 8 Sewan 1657 aan 2 Poolsche predikanten betaald 6 gulden en 2 stuivers.

Nogal 'n aanzienlijk bedrag voor dien tijd, wanneer men bedenkt dat de Opperrabbijn R. Abraham b. Josua Worms tevens corrector van den ongecenseerden Talmoed-Bawli, welke bij Benbeniste alhier het licht had gezien, voor het jaar 1659 een salaris van 28 Rijksdaalders per jaar genoot. In het hierboven reeds genoemde פ״ח lezen we op pag. 11:

היום יום א׳ ה׳ שבט תי״ט האבן מיר געבן אן אב״ד מחמת רביעית שנה שכירות ז׳ ר״ט.

Dus: Heden, Zondag, 5 Sjewat 1659, hebben we den opperrabbijn een kwartaalloon uitbetaald: 7 Rds.

De Opperrabbijn, die hoofdzakelijk van verschillende emolumenten moest bestaan, schijnt 't niet al te breed gehad te hebben. Parnassijns vergaderen dikwerf in zijn huis en daarvoor ontvangt hij dan eenige vergoeding en teekent daarvoor een quitantie.

קבלתי מן הפרנסים ש״י שכירות יואש ז״א בביתי זין גיזעשין.

Toch was zijn salaris er op vooruitgegaan. Zijn aanvangssalaris in 1648 had 20 Rds. per jaar bedragen. Dus na elf jaar is het salaris met 8 Rds. gestegen. Op [illegible] van dit jaar ontvangt de opperrabbijn een douceur van 8 gld. en 4 stuivers, zooals het luidt:

[illegible] ן דען אב״ד פורים ח׳ זהובים ד׳ בש

Toch kon de man er nog niet komen. Kort vóór שבועות sluit hij met parnassijns een leening.

יום ג׳ סיון תי״ט האבן מיר דען אב״ד גליהן ד׳ ב״ט אויף זיין שכירות רבנות

Voorschot aan den opperrabbijn op zijn salaris: 4 Rds. op 3 Siwan 1659.

Naarmate de gemeente in bloei toeneemt stijgen ook de salarissen. Zoo wordt reeds op Dinsdag 7 Schewat 1710

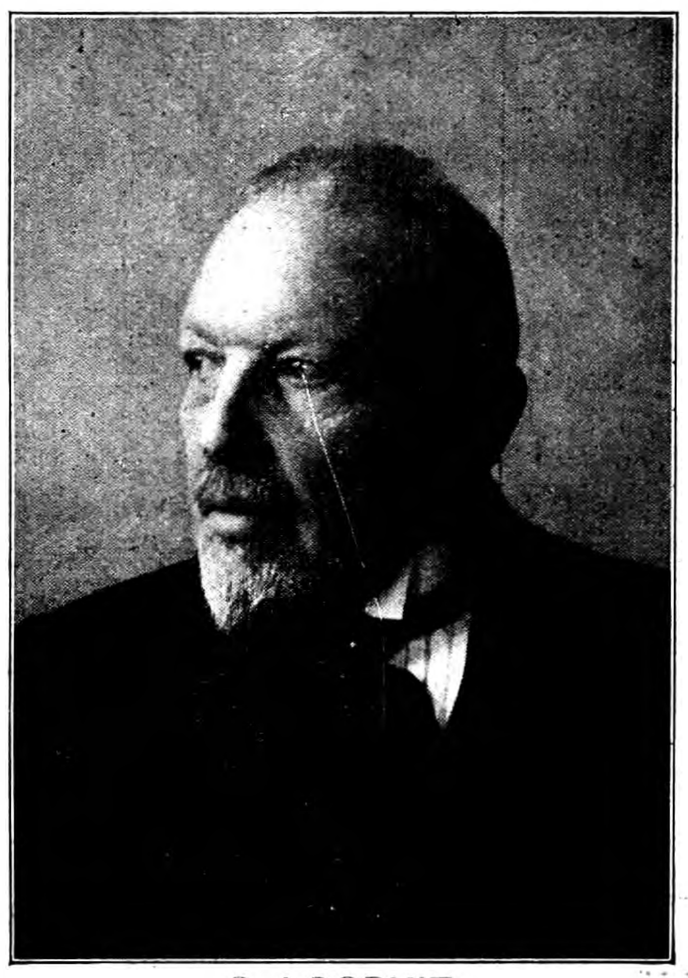

S. LOOPUIT.

de beroemde rabbijn Chacham Tsewi uit Altona benoemd op een salaris van 300 Rds. en vrije woning.

Drie dagen vóór deze benoeming op Zaterdagavond 4 Schewat 1710 wordt het salaris van den oppervoorzanger Jechiël Michoel uit Lublin eveneens bepaald op 300 Rds.

Overigens hadden de onder חונים, ook in 1710, een karig loon. En daarbij stelden H.H. parnassijns nog eischen: Zoo wordt Efsik ben Tsewie Hirsch benoemd op een salaris van ƒ 5 in de week.

In 1648 komt een nieuwe nederzetting het getal der Joden in Amsterdam uitbreiden. In 1648 begonnen in Polen de Jodenvervolgingen onder Chmel, vooral in 1654-55, na de bloedige afslachtingen door de Kozakken komen vele vluchtelingen naar onze stad en worden niet alleen door hun geloofsgenooten, maar ook door de Christenbevolking met groote barmhartigheid ontvangen. In 1660 stichtten de Poolsche Joden een afzonderlijke synagoge op Vloomburg. In hetzelfde jaar koopen zij een begraafplaats te Muiderberg, naast de begraafplaats der Hoogduitsche natie. De meermalen verkondigde overlevering dat het reglement der Hoogduitsche Joden een bepaling zou hebben bevat, volgens welke een Schnorrer geen Parnas mocht zijn, verwijst spr. naar het rijk der legenden en toont aan dat zij haar ontstaan te danken heeft aan een verkeerd begrepen bepaling in het eerste Poolsche reglement.

Vervolgens wijst spreker op de vindingrijkheid der vroede parnassijns op het gebied der kerkelijke belastingen, daar deze den onderwijzers verplichtten van iedere les wekelijks een stuiversgeld aan de gemeentekas af te dragen. Het onderwijs, dat dikwerf aan Poolsche rondtrekkenden rabbijnen of onderwijzers of die zich daarvoor uitgaven werd overgelaten, schijnt zeer veel te wenschen te hebben overgelaten.

Door het combineeren van verschillende feiten, opgediept uit het archief der Hoofdsynagoge, der zustergemeente en uit het stedelijk archief, bouwt spr. de wordingsgeschiedenis op van een onzer oudste en eerwaardigste instellingen: „Seeker Collegie ofte gebroederschap Talmoed Thora geconstitueerd sedert 1662."

Tot slot geeft spr. zijn aandachtige toehoorders ook omtrent den bouw der Groote Sjoel hoogst belangrijke inlichtingen.

Op Maandagavond 1 Teiweis 5430 (23 December 1669) werd door de heeren

Hartog Cohen, Zadok, Joseph ben Abraham, Sueskind en Israël Cohen, in vergadering bijeen, besloten wederom verlof tot den bouw eener nieuwe Synagoge aan te vragen en bij gunstig antwoord onmiddellijk tot grondaankoop over te gaan. Op Vrijdag 5 Teiweis 5430 (27 December 1669) werd het request aan Burgemeesteren aangeboden. Niet alleen werd het verzoek onmiddellijk toegestaan, maar daarbij ook een som van *f* 16.000 uit de Stadskas tegen 4 % rente geleend. Op 8 Januari 1670 gaan genoemde ouderlingen tot aankoop van den grond over. Reeds op 28 Maart 1670 wordt het werk voor *f* 20.000 aanbesteed aan Elias Bouman, Mr. Metselaer en aan Gillis van Vin, Mr. huystimmerman. Het werk zal onder toezicht staan van den stadsarchitect Mr. Daniel Stalpaert. De eerste steen wordt gelegd op Donderdag 11 Ijar 5430 (1 Mei 1670). 11 maanden later kan het gebouw reeds betrokken worden. Op den eersten dag פסח Donderdag 26 Maart 1671 werd de Groote Sjoel ingewijd. Verschillende gegevens ontleent spr. aan een brief door den vermaarden Hebraicus Hartog Weskly in het jaar 1771 gericht tot Parnassijns der Hoogduitsche Gemeente te Amsterdam. Deze brief werd door wijlen den heer H. A. Wagenaar — vooral bekend door de uitstekende levensbeschrijving van R. Jacob Emden, waarmee hij de Hebr. literatuur heeft verrijkt, — bij de tweehonderd jarige herdenking van den bouw der Groote Sjoel in het jaar 1870 uitgegeven. Wij ontleenen aan dezen brief nog dat de kosten van den bouw *f* 33.000 hebben bedragen, dat de verkoop der zitplaatsen heeft opgebracht *f* 23.681 en dat de Hebreeuwsche inscriptie op den gedenksteen luidde:

צדק צדק תרדף למען החיו — דפרנסים
שלוחי מצוה אשר היו נדיבים ההב שמחים
בצאתם ובשובם בבואם לעשות רצון רוגם
לא ישבתו לילות וימים בעסק לבנות בנין
מעט מקדשנו ו.ז.ה העדה - כולם דורשים
כבוד רחמיו לא עזב חסדו מאתנו והוציא
לאור משפטנו ונתן לנו חן וחסד בעיני
השררה יה לכל השגינו מלאות לבנו :
ברוך אדירים ! ואלה שמות הפרנסים יקבלו
שכרם ליום רבא עם שאר צדיקים וחסדים
שבגן עדן אמן - כ ה הירץ כהן - כ״ה צדוק -
כמר איצק כהן כהר״ר יוסף כמר זיסקינד·

„Gerechtigheid zult gij najagen, opdat gij levet; de bestuurderen dier dagen waren blijde en verheugd bij hun komen en gaan om den wil huns scheppers te volbrengen. Dag noch nacht hebben zij zich rust gegund in hun bemoeiingen betreffende den bouw van dit heiligdom. Terwille van de heilige gemeente heeft de Eeuwige in Zijn oneindige goedertierendheid ons Zijn genade niet onthouden, maar ons recht in het helder licht gesteld en ons genade en welwillendheid verleend bij de stedelijke overheid tot vervulling van onze bede en wenschen. Geloofd zij God! En dit zijn de namen der bestuurderen die in de toekomst met alle vrome en brave gevers hun loon zullen ontvangen: Hartog Cohen, Zadok, Isaac Cohen, Joseph en Sueskind."

Niet alleen de gemeenteleden, maar ook Rabbie Isaac Auerbach uit Koesfeld deed door een rijk geschenk van zijn belang in onze gemeente blijken. Hij schonk de Heilige Arke, uit wit marmer gehouwen.

De vereeniging נר מצוה schonk een luchter voor het Chanukafeest.

נדבו מנורה אחת לכבוד המקום ולכבוד הכנסת החדשה אשר נשלם בנינו שנת תל״א

De inwijding had plaats onder het Opperrabbinaat van Isaac Dekingen.

Na nog medegedeeld te hebben, dat op 26 Juli 1673 op bevel van Burgemeesteren en Schepenen, de Hoogduitsche en Poolsche gemeenten tot één groote gemeente werden samengesmeed, besluit spreker met de volgende peroratie:

Geachte Dames en Heeren! Wat mij bij het bestudeeren van de geschiedenis der Joden in A. steeds het meeste treft zijn twee dingen:

a. Het groote Godsvertrouwen onzer voorvaderen, dat hun door de donkerste tijden heeft heengeholpen en hun nimmer heeft begeven. Vandaar hun onuitsprekelijke liefde voor hun sjoel, innig overtuigd als zij waren met den Psalmist Hoofdstuk XXII:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל בך בטחו אבותינו בטחו ותפלטמו·

Want gij, o Heilige! woont onder Israëls lofzangen.

Op U hebben onze voorouders vertrouwd. Zij vertrouwden en gij hebt hen gered.

b. Dat ten allen tijde en onder alle omstandigheden het gevoel van solidariteit bij onze voorvaderen wonderen verricht heeft.

Het 250-jarig bestaan der Groote Sjoel wordt onder minder gunstige omstandigheden gevierd.

Evenals nu bijna 2¾ eeuw geleden onze voorvaderen in Polen, zooverkeeren ook thans wederom 10.000 tallen onzer stam- en geloofsgenooten in Oost-Europa in de onuitsprekelijkste ellende. En ook velen der onzen, die het voorrecht hebben te leven op dezen gezegenden klassieken bodem der vrijheid en voornamelijk in deze שער השמים, ook zij lijden thans onder de treurige nagolving van dien wereldoorlog.

Moge de komende herinneringsdag ons het gedrag onzer voorvaderen voor oogen houden. Moge hij ons Godsvertrouwen versterken, ons solidariteitsgevoel opwekken, ons tot grootsche daden aansporen.

Zoo zij het!

לכבוד השם ולכבוד דכנסת

Na het slot der lezing, waarop een hartelijk applaus volgde, brengt de voorzitter den spreker in welgekozen bewoordingen dank. Terecht, zoo gaat deze voort, is de Synagoge een integreerend deel van eene Joodsche Gemeente, een absoluut onmisbaar instituut in haar bestaan. 't Is de door den Algoede veel gezochte plaats, waarheen Hij Zijne genade- en liefdevolle blikken richt. Onze dichters-wijzen merken dat op naar aanleiding van het vers in het Hooglied (Hoofdst. 2 vers 9): „Lijken doet mijn beminde op een hert." Evenals het hert huppelt van berg tot berg, van dal tot dal, van boom tot boom, van hut tot hut, en van heg tot heg, zoo richt de Heilige, Geloofd en Gezegend zij Hij, Zijne blikken van het eene Bedehuis naar het andere, van het eene Beis-Hamidrasch naar het andere, om de beden en verlangens van Zijn volk te vernemen en te voldoen; zoo legt Hij Zijn oor te luisteren naar hetgeen elkeen in het Beis-Hamidrasch studeert, waarmee hij zijn geest verrijken wil en zijn gemoed veredelen. Zoo schenkt Hij Zijn welwillend liefderijk gehoor aan elk wezen, dat zijn gemoed uitstort voor Hem op elke plek der aarde, vanwaar dat gebed of deze studie oprijst tot voor den Troonhemel des Allerhoogste. De waarde van het bedehuis kan nièt worden overschat door ons. Het is de plaats, waarheen wij ons met gevoelens van dank begeven in tijden van voorspoed en ons gemoed uiten in woorden van blijdschap en erkenning van Zijne ons in vreugde bewezen vaderliefde. Het is ook de plaats, waar wij troost vinden, opbeuring, levenslust en levenskracht in tijden van nooden en beproevingen, gelijk deze, waaronder de g e h e e l e maatschappij ten eenenmale nog gebukt gaat. Elkeen, zoo richt de voorzitter zich tot den spreker, die zich inspant in dienst van de gemeenschap door moeitevollen arbeid, zal naar het woord onzer Wijzen, ook hare vertroosting aanschouwen. Zoo moogt ook gij, waarde heer Hillesum, naast den dank, dien ik u gaarne namens Bestuur, Vereeniging en vergadering breng, van mij ook den wensch aanvaarden, dat ook gij met ons spoedig de betere en meer voorspoedige tijden dan van het heden, zult mogen aanschouwen, den herbouw en luister van ons Heilig Land en Jeruzalem! (Luid applaus.)

Hierop sloot spreker de bijeenkomst.

DE VERLOTING TEN BATE VAN HET NED. ISR. ARMBESTUUR.

Hoe vaak heeft niet menigeen met verlangende blikken de étalage van een goud- en zilverwinkel staan bewonderen. Hoe vaak niet zou een jonggehuwde zich in het bezit zien van een nuttig doch hoogst kostbaar huishoudelijk artikel. Het te bekomen, dat was en is vaak de moeilijkheid. Er is thans evenwel een schoone gelegenheid voor een ieder. Tot versterking van de financiën van het Ned. Israël. Armbestuur heeft zich het vorig jaar een Commissie gevormd, welke Commissie tot dit doel een loterij heeft georganiseerd. De loten, 20.000 in getal, worden verkocht á *f* 2.— per stuk. De Comissie bestaat uit de Dames: Mevr. F. Heilbut—Kalker, Mej. M. Jacobson, Mej. H. Kalker, Mej. M. Sohlberg en de Heeren: Dr. C. Heymans, F. Friedmann, M. van Gelder, A. Hertzberger, A. de Torres en J. E. J. de Vries. Daarbij als Loterij-commissie de Dames: Mevr. S. v. d. Beugel-v. Praag, Mevr. M. Paerl—Hymans, Mevr. R. Slijper—Asscher, Mej. Sara Asscher, Penningmeesteresse: de Heeren L. Slijper, Arn. J. v. Amerongen, S. Kulker, J. Levison en L. Amesfoort, Voorzitter.

En nu zullen we eens vertellen wat er zooal voor prijzen kunnen worden getrokken. We mochten dank zij de welwillendheid der Commissie daarin een kijkje nemen, we moeten echter eerlijk bekennen, verbluft te zijn geweest van die schitterende verzameling. Dank zij het boven alle lof verheven werken van Mej. S. Asscher en den heer L. Amesfoort is er een keurcollectie van gouden, zilveren en kristallen voorwerpen, diamanten enz. bijeengegaard. Wat op bovenstaande foto te zien is, is nog slechts een klein gedeelte van alles wat met liefde voor het zoo mooie, edele doel is geschonken. Stel u voor dat u in de gelegenheid bent door het u aanschaffen van een lot voor den prijs van twee gulden te trekken:

Een platina ring met groote parel ter waarde van *f* 1200.—.

Een zilveren fruitstel, bevattende 12 mesjes, 12 lepels en 12 vorkjes.

Een zilveren Hors d'oeuvre schotel met kristallen bakjes.

Een zilveren schotel met zilveren jardinière.

Diamanten hangers, ringen bezet met diamant. Marquizen, broches met diamant van het schoonste water, oorknoppen zoowel met paarlen als edelgesteenten. Een platina ring met een briliant, waaromheen robijntjes. Een gouden damestaschje met spiegeltje, ruimte voor visitekaartjes en poeder, een echt Parijsch snufje.

Diamanten dasspelden, zilveren broodmanden, kandelaars, vruchtenvorkjes, lepeltjes, vischscheppen, taartenscheppen, Kristallen voorwerpen van het schoonste slijpsel. Eén fiets, een clubchair en voorts een massa andere artikelen. Het moet echter gezegd, dat er geen enkele prijs is of hij heeft op zichzelf reeds een hooge waarde. Inferieure prijzen zijn er niet. Laten we niet vergeten te vermelden, dat er naast heele partijtjes diamant, ook geslepen losse diamanten zijn geschonken voor deze verloting. Mag u deze opsomming nog niet voldoenden indruk geven van de brilliante collectie, dan beschouwe men bovenstaande afbeelding, die hoewel slechts een heel klein gedeelte weergevende, toch u wel zal overtuigen van de groote waarde die de prijzen vertegenwoordigen. Moeten wij u nog aansporen voor zoover ge nog geen lot hebt, of zelfs als ge reeds voorzien zijt, zendt onderstaand inteekenbiljet ingevuld aan Mej. S. Asscher, Sarphatistraat 23. Denkt naast uw kans ook vooral even aan de stakkerds, wier geluk door het koopen van een lot, zij het een klein beetje, helpt verzachten. Wacht niet, ge zoudt wellicht te laat zijn, de animo is zeer groot, het aantal loten is beperkt. Onze beproefde ongelukkigen zullen u voor hun hulp o zoo dankbaar zijn en de Commissie zal verheugd zijn in het bewustzijn dat haar pogen met succes werd bekroond, ook door de medewerking van u, lezeres of lezer.

Zendt onderstaand Bestelbiljet aan Mej. S. Asscher, Sarphatistraat 23, Amsterdam.

*) Verzoeke mij onder rembours te zenden (zonder kosten)

*) Bijgaand zend ik U .... Gulden voor .... loten à 2.— per lot.

ADRES: ....

NAAM: ....

*) S. v. p. doorhalen wat niet verlangd wordt.

Hoe de WIJN VAN STEIN op Uw Tafel komt

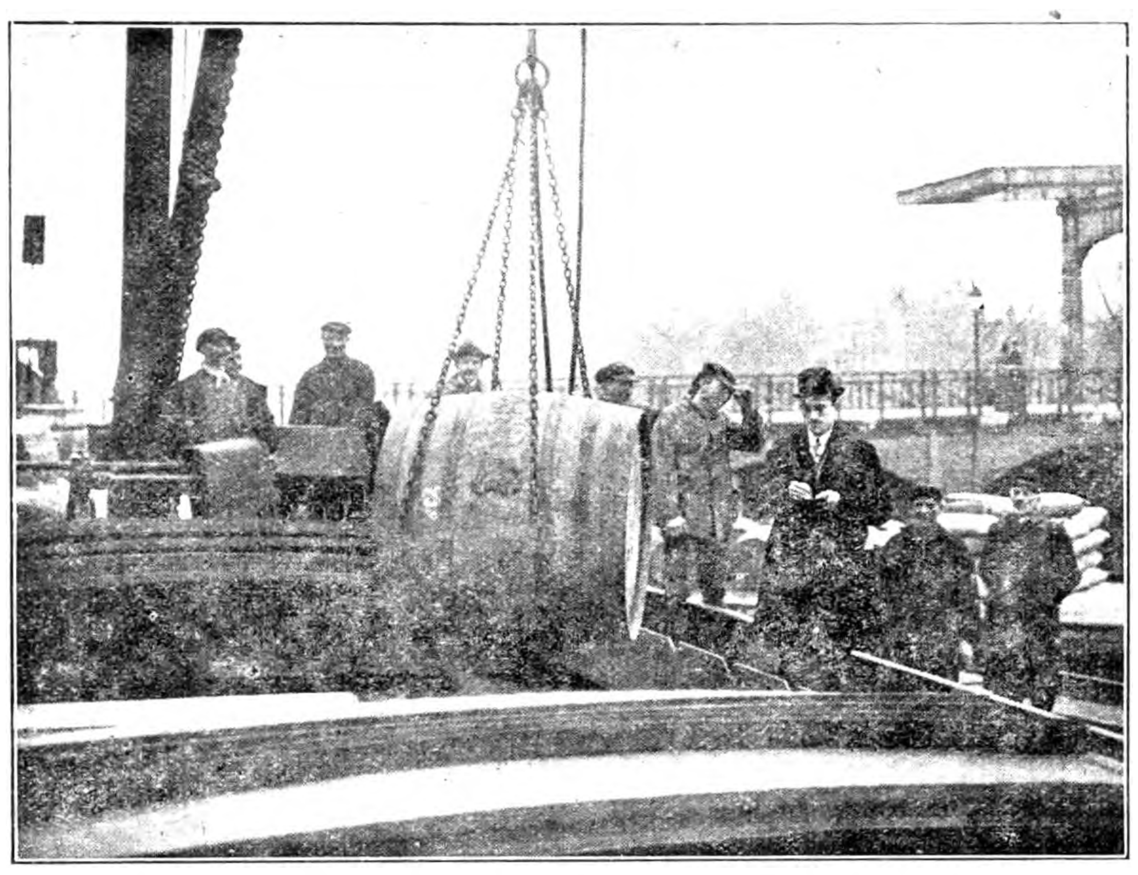

Het overladen van de vaten wijn uit den lichter.

De schuiten liggen tot vertrek naar het Gemeentelijk Handels-entrépôtdok gereed.

De schuiten worden aan de kade van het Gemeentelijk Handels-entrépôtdok gelost.

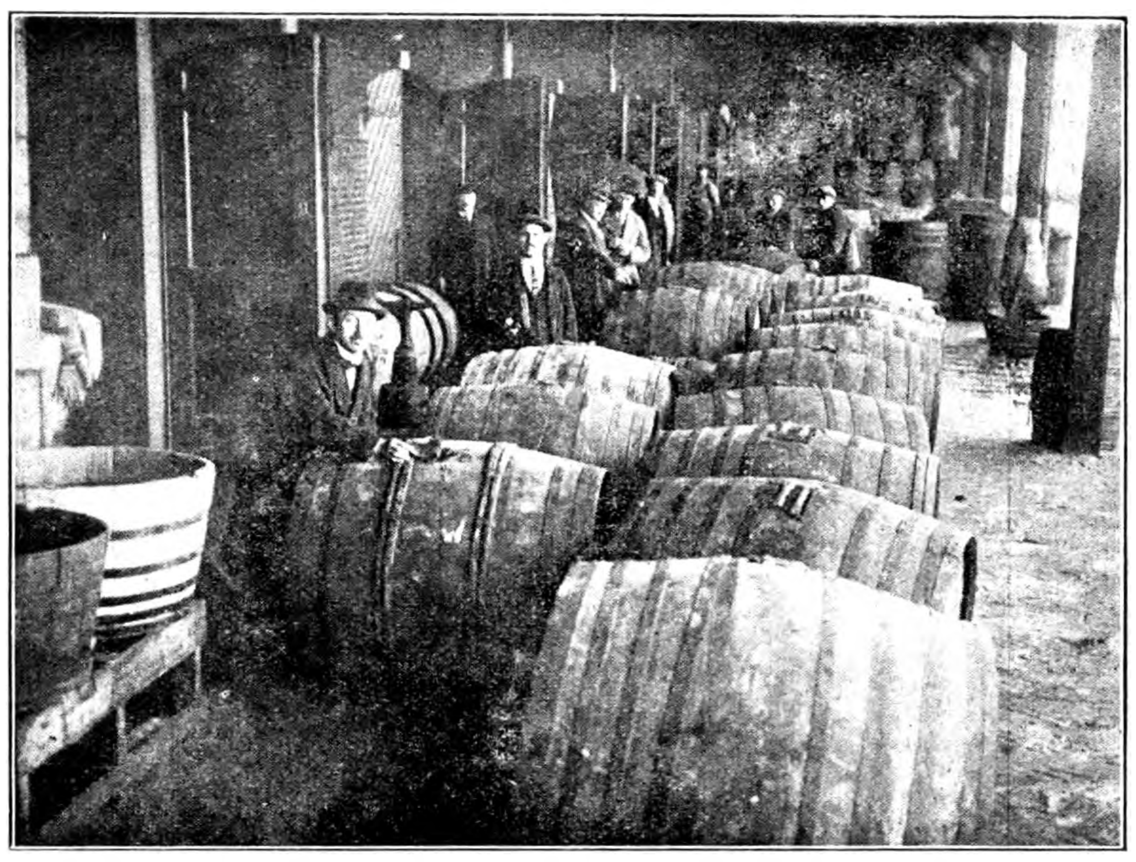

Voor onze kelders in het Gemeentelijke Handels-entrépôt. De Sjoumer contrôleert de Koscherzegels.

Van voor naar achter: Het bottelen, kurken en verzegelen der flesschen in éen onzer pakhuizen, Rapenburgerstraat.

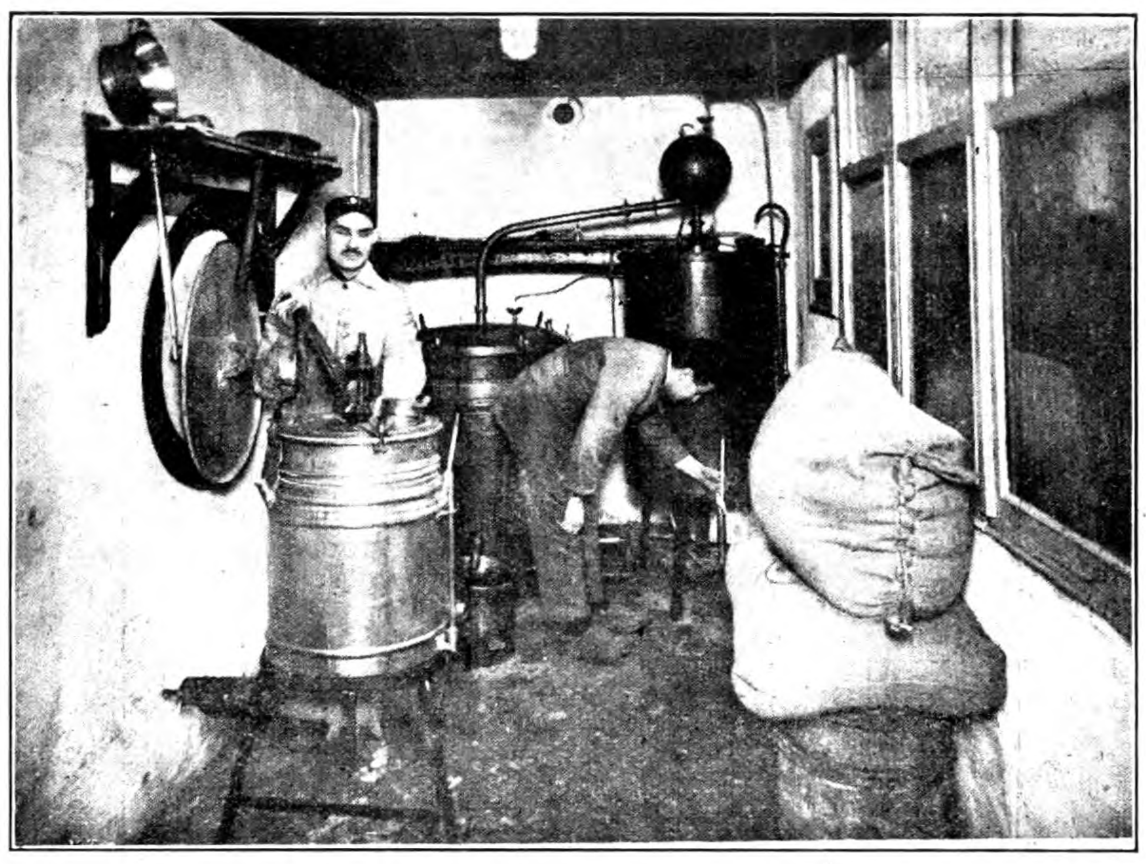

Onze distilleerderij, waar alle voorkomende dranken enz. gedistilleerd worden. Op den voorgrond. het fabriceeren van advocaat.

Manden ter verzending gereed.

Het Kantoor, Rapenburgerstraat 163.
Op den voorgrond, tegenover elkaar gezeten, de beide firmanten.

Van uit Palestina per stoomschip via Rotterdam aangebracht, worden de vaten wijn in lichters overgeladen, om daarna vervoerd te worden ter opslag in onze kelders van het Gemeentelijk Handels-entrépôtdok te Amsterdam, waar de Sjoumer contrôleert, of de koscherzegels, die er vanwege het Amsterdamsche Rabbinaat, reeds bij aankomst te Rotterdam op aangebracht zijn, in ongeschonden staat verkeeren. Later worden naar behoefte, de vaten wijn naar de bergplaatsen Rapenburgerstraat 126 en 163 getransporteerd.

In ons pakhuis, Rapenburgerstraat 163, wordt de wijn in flesschen getapt, machinaal gekurkt en de flesschen zelf alsdan door den Sjoumer verzegeld, om daarna in de stellingen „op rust" gelegd te worden. Natuurlijk worden in de pakhuizen ook andere vakkundige werkzaamheden verricht, als b. v. distilleeren, bereiden van Advocaat, Likeuren, enz. Vandaar uit geschiedt ook de verzending naar onze afnemers.

Tot slot geven wij een interieur van een onzer kantoren, met op den voorgrond, tegenover elkaar gezeten, de firmanten. Thans vertoeft een onzer vertegenwoordigers in Palestina, tot het afsluiten van leveringscontracten met groote wijnbouwers van bekende koloniën.